

УДК 378:004-051:613/614

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-4(327)-2-76-84

Жалій Руслан Васильович,

старший викладач кафедри фізичного виховання, спорту і здоров'я людини Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна.

ruslanzaliy19671@gmail.com

<https://orcid.org/000-0001-7424-0742>

Смірнов Артур Артюшевич,

студент 4 курсу гуманітарного факультету Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка, м. Полтава, Україна.

smirnov/1987@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-7390-1844>

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів сьогодні є актуальною в сучасних умовах. Перед сучасним суспільством постають глобальні проблеми переосмислення традиційних цінностей, визначення спільних цілей і пріоритетів, які об'єднували б народи і держави світу. Сучасне суспільство вносить суттєві зміни в усі сфери життя, інтенсифікація соціально-економічної еволюції світової спільноти вбачає головною потребою збереження і забезпечення здорового дозвілля і здорового способу життя різноманітних вікових категорій населення, що вимагає також формування широкого загалу фахівців, здатних цю потребу забезпечити.

Необхідність розв'язання проблеми збереження здоров'я молодого покоління знайшла відображення у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), постанові Кабінету Міністрів України від 10.01.2002 № 14 «Про затвердження Міжгалузевої комплексної програми «Здоров'я нації на 2002–2011 роки», Концепції «Здоров'я через освіту», Концепції неперервного валеологічного виховання та освіти в Україні, Національній доктрині розвитку фізичної культури і спорту (2004) та ін., в яких наголошується на збереженні і зміцненні здоров'я людини в органічній єдності всіх його складників, виховання у представників різних поколінь свідомого ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших, формування здорового способу життя. Особливо це стосується підготовки майбутніх інженерів, яких у професійному плані не орієнтують на оздоровчу діяльність та культуру

здоров'язбереження. Тому постає нагальна потреба формування майбутніх інженерів здоров'язбережувальної компетентності, що сприятиме відповідальному ставленню до свого здоров'я та здоров'я інших як визначальної людської цінності. У цьому контексті саме в умовах професійно-прикладної фізичної підготовки в технічному університеті можливе створення теоретичних та методичних основ ефективного формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів, які в подальшій професійній діяльності будуть зорієнтовані на здоров'язбереження.

Т. Андрющенко аналізує процес формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема (Андрющенко, 2012, с.123-127). У статті Н. Башавець вказується на здоров'язбережувальну компетентність майбутнього фахівця як основу його культури (Башавець, 2013, с. 120-121). Деякі фахівці висвітлюють теоретичні аспекти поняття та рівні валеологічної компетентності студентів педагогічних університетів. У низці своїх публікацій ми з'ясували специфіку формування здоров'язберігаючої культури студентської молоді в умовах сучасного закладу вищої освіти (Жалій, 2014, с. 23-29). Сучасні технології професійного спорту вивчає В. Кашуба, а Н. Москаленко з'ясує науково-теоретичні основи інноваційних технологій у фізичному вихованні (Кашуба, 2016; Москаленко, 2015).

Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів є важливою проблемою теорії й методики професійної освіти, тому вважаємо за необхідне її досліджувати в контексті подальшого процесу формування готовності молоді до її застосування в професійній діяльності.

Формулювання цілей статті. У статті розглянемо особливості формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів у процесі професійної діяльності в умовах технічного закладу вищої освіти.

Зробимо спробу висвітлення організаційно-педагогічних характеристик процесу формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів в мовах сучасних технічних вишів.

До педагогічних умов формування здоров'язбережувальної компетентності студентів технічних університетів України ми відносимо особливості організації навчальної та позанавчальної діяльності студентів. Освітній процес здійснюється у вигляді професійно-прикладної фізичної підготовки. Останню розглядаємо принаймні в двох основних значеннях: як педагогічний процес, що має мету, зміст, кінцевий результат, запроваджується у вишах України як невід'ємна складова освітнього процесу (в результаті вивчення навчальної дисципліни «Фізичне виховання» за програмами, що передбачають особливості майбутнього професійного спрямування, студенти повинні оволодіти прикладними вміннями й навичками, які є

елементами окремих видів спорту; відбувається також акцентоване виховання окремих фізичних і спеціальних якостей, що особливо необхідні для високопродуктивної праці для майбутнього фахівця конкретної сфери реалізації; інший шлях визначається як набуття прикладних знань і вмінь застосування засобів фізичної культури і спорту в режимі праці й відпочинку з урахуванням мінливих умов праці, побуту та вікових особливостей); як багатофункціональна модель підготовки майбутнього фахівця з урахуванням найбільш істотних факторів, які впливають на його працездатність, форм зв'язку й ступеня взаємозалежності різних параметрів, включених у модель (Кашуба, 2016, с. 47).

Основним підзаконним актом, що містить норми в сфері фізичної культури й спорту у ЗВО України є «Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних закладах», затверджене Наказом Міністерства освіти і науки України від 11 січня 2006 року № 4. Згідно цього документу, навчально-виховний процес з фізичного виховання та масовий спорт у сфері вищої освіти ґрунтуються на таких основних принципах: пріоритетності освітньої спрямованості процесу фізичного виховання та функціонального фактору в оцінюванні фізичного розвитку студентів; багатокладності, що передбачає створення у ЗВО умов для широкого вибору студентами засобів фізичного виховання для навчання та участі в спортивних заходах, які відповідали б їх запитам, інтересам, стану здоров'я, фізичній і технічній підготовленості, спортивній кваліфікації; індивідуалізації та диференціації навчального процесу з фізичного виховання; поєднанні державного управління і студентського самоврядування (Москаленко, 2015, с. 125).

Організація освітнього процесу з фізичного виховання та масового спорту покладається на керівника ЗВО, котрий забезпечує прийняття управлінських рішень щодо створення необхідних умов для здійснення процесу фізичного виховання та масового спорту; включення в навчальні плани з усіх спеціальностей обов'язкових навчальних занять з фізичного виховання протягом усього періоду навчання, за винятком останнього випускного семестру, в обсязі 4 годин на тиждень та ін. На жаль, констатуємо факт відсутності такого уніфікованого підходу, оскільки в переважній більшості вишів фізичне виховання вивчається тільки в ході двох перших років навчання, що не є виправданим (Жалій, 2014, с. 159).

Передбачається, що організацію у вищому навчальному закладі в позанавчальний час спортивних заходів (змагань, розваг, ігор, свят, фестивалів тощо) здійснюють спортивний клуб, спортивний актив, студентська колегія, організаційний комітет. Принагідно зазначимо про встановлені норми, що стосуються форм організації навчального процесу з фізичного виховання. Так, пункт 3.5.1. вказує «Навчальний процес з фізичного виховання у вищих навчальних закладах

здійснюється в таких формах: навчальні заняття, самостійна робота, контрольні заходи. Основними видами навчальних занять з фізичного виховання у вищих навчальних закладах є: лекція (теоретичне заняття); практичне, семінарське, індивідуальне заняття; консультація». Однак, цей перелік не є вичерпним, тому диспозитивна норма пояснює, що вищим навчальним закладом може бути встановлено інші види навчальних занять з фізичного виховання.

То ж організація лекцій здійснюється, як правило, в аудиторіях ЗВО для курсу, напряму підготовки, академічної групи. Тематика курсу лекцій визначається навчальною програмою з фізичного виховання. Зміст курсу лекцій повинен передбачати засвоєння студентами знань з основ теорії методики й організації фізичного виховання, спортивного виховання (тренування), фізичної реабілітації, масового спорту.

На практичних заняттях викладач організує детальний розгляд студентами окремих теоретичних (методичних, організаційних) положень фізичного виховання, його спеціалізованих напрямів, масового спорту у виді бесіди та формує вміння і навички їх практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом відповідно сформульованих завдань. Практичні заняття проводяться в спортивних залах, на спортивних майданчиках, стадіонах тощо, а їхня теоретична частина в аудиторіях або в навчально-методичних кабінетах (навчальних лабораторіях), оснащених необхідними наочними, технічними, відео-комп'ютерними засобами навчання. Перелік тем практичних занять визначається навчальною програмою з фізичного виховання та має передбачати: теоретичну (методичну, організаційну) підготовку, загальну фізичну підготовку, спеціальну фізичну підготовку, технічну підготовку тощо.

На семінарських заняттях викладач організує дискусію навколо попередньо визначених тем, до них студенти готують тези виступів на підставі індивідуально виконаних завдань. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами реферати, їх виступи, активність у дискусії, уміння формулювати і відстоювати свою позицію.

Такий вид роботи як індивідуальне заняття організовується та проводиться з окремими студентами з метою підвищення рівня їх підготовки та розкриття індивідуальних здібностей. Аналізоване положення визначає також консультація як вид навчального заняття, при якому студент отримує відповіді від викладача на конкретні запитання або пояснення певних теоретичних (методичних, організаційних) положень чи аспектів їх практичного застосування.

Ефективність здоров'язбережувальної діяльності прямо залежить від умінь планування, координації, самоуправління, оцінювання її результатів. Ці здатності особистості у структурі здоров'язбережувальної компетентності нами виділено як організаційний компонент. Виконуючи організаційну функцію, цей складник передбачає: раціональне планування та проектування власних

дій; регламентацію часу, вибір оптимальних прийомів і форм здоров'язбережувальної діяльності. Особистісно-рефлексивний компонент відображає оцінне ставлення того, хто навчається, до перебігу й результатів здоров'язбережувальної діяльності.

Визначені у дослідженні зміст та структурні компоненти (мотиваційно-ціннісний, практично-діяльнісний, організаційний та особистісно-рефлексивний) здоров'язбережувальної компетентності мають бути для нас тим орієнтиром, який актуалізує розробку критеріально-діагностичного апарату дослідження, спрямовує науковий пошук на обґрунтування теоретичних і методичних аспектів формування готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування.

Сьогодні в освітній процес активно впроваджується нова освітня концепція компетентнісного підходу. Зважаючи на це, зазначає дослідниця І. Мося, сучасні педагогічні технології мають бути спрямовані не лише на формування високих рівнів професійних знань, умінь та навичок випускників професійно-технічних навчальних закладів, а й на виховання у них відповідальності, ініціативи, вольових якостей, здатностей самостійно опановувати нові галузі знань (Жалій, 2014, с. 159).

У зв'язку з вищевказаним, важливого значення для педагогічної теорії набуває визначення сприятливих педагогічних факторів та умов формування аспектів формування готовності майбутніх фахівців з комп'ютерної інженерії до застосування здоров'язбережувальної компетентності у професійній діяльності.

Необхідною умовою цього процесу ми визначаємо змістовий компонент. Для прикладу окреслимо основні положення навчальної програми з дисципліни та особливості проведення легкоатлетичних змагань, що є обов'язковим для майбутніх фахівців технічних спеціальностей. Адже легка атлетика представлена і в загальних програмах з фізичного виховання студентів і молоді, планах тренування з різних видів спорту, на заняттях фізкультурою осіб середнього і старшого року. Секції легкої атлетики займають провідні місця у колективах фізичної культури, добровільних спортивних товариствах, вищих і середніх навчальних закладах тощо. Легка атлетика має важливе оздоровче значення, адже заняття, в основному, проводяться на свіжому повітрі, а у виконанні вправ бере участь більшість м'язів тіла. Легкоатлетичні вправи поліпшують діяльність опорно-рухового апарату, внутрішніх органів і систем організму в цілому. Зміст програми дисципліни нам цікавий в контексті її вивчення за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вишах України для підготовки майбутніх фахівців у сфері фізичної культури та спорту.

Отже, формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів є надзвичайно важливим напрямком діяльності освітньої діяльності, оскільки малорухливий спосіб життя, велике навантаження на зір, опорно-руховий апарат «сприяє» поширенню

хронічних захворювань, уникнути яких можливо лише за умови рухової активності, фізкультурозминок, гімнастики для очей та ін.

Перспективними напрямки подальших наукових пошуків є:

- включення здоров'язбережувального складника до структури освітніх програм для фахівців різних спеціальностей з урахуванням їхньої подальшої діяльності;
- висвітлення методики організації роботи зі студентами в процесі професійної підготовки.

Список використаної літератури

1. Андрищенко Т. К. Формування здоров'язбережувальної компетентності як соціально-педагогічна проблема. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2012. № 7. С. 123-127. **2. Башавець Н. А.** Здоров'язбережувальна компетентність майбутнього фахівця як основа його культури. *Наука і освіта*. 2013. № 1 – 2. С. 120-121. **3. Жалий Р. В.** Валеологическая компетентность студентов технических вузов Украины: теоретическое обоснование критериев и уровней ее сформированности. *Психологические, педагогические и медико-биологические аспекты физического воспитания. Монография*. Под ред. А. П. Романчука, И. В. Мороза. Одесса: «Юридична література». 2014. С. 159-169. **4. Жалий Р. В.** К вопросу о понятии валеологической компетентности студентов технических ВУЗов Украины. *Актуальные проблемы физической культуры, спорта и туризма: мат. Междун. науч.-практич. конф. / Уфимск. авиац. техн. ун-т. Уфа: Издательство «Мир печати», 2014. С. 79-82.* **5. Кашуба В.** Инновационные технологии в современном спорте. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2016. № 1. С. 46-57. **6. Москаленко Н.** Науково-теоретичні основи інноваційних технологій у фізичному вихованні. *Спортивний вісник Придніпров'я*. 2015. № 2. С. 124-128.

References

1. Andriushchenko, T. K. (2012). Formuvannia zdoroviazberezhualnoi kompetentnosti yak sotsialno-pedahohichna problema [Formation of healthcare-saving competence as a socio-pedagogical problem]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky – Scientific Bulletin of Lesya Ukrainka Volyn National University*, 7, 123-127 [in Ukrainian]. **2. Bashavets, N. A.** (2013). Zdoroviazberezhualna kompetentnist maibutnoho fakhivtsia yak osnova yoho kultury [Healthcare-saving competence of the future specialist as the basis of his culture]. *Nauka i osvita – Science and education*, 1-2, 120-121 [in Ukrainian]. **3. Zhalij, R. V.** (2014). Valeologicheskaya kompetentnost' studentov tekhnicheskikh vuzov Ukrainy: teoreticheskoe obosnovanie kriteriev i urovnej ee sformirovannosti [Valeological competence of students of technical universities of Ukraine: theoretical

substantiation of the criteria and levels of its formation]. Psihologicheskie, pedagogicheskie i mediko-biologicheskie aspekty fizicheskogo vospitaniya: monografiya / pod red. A. P. Romanchuka, I. V. Moroza – Psychological, pedagogical and biomedical aspects of physical education: monograph (pp. 159-169). Odessa: «Yuridichna literatura» [in Russian]. **4. Zhalij, R. V.** (2014). K voprosu o ponyatii valeologicheskoy kompetentnosti studentov tekhnicheskikh VUZov Ukrainy [To the question of the concept of valeological competence of students of technical universities of Ukraine]. Aktual'nye problemy fizicheskoy kul'tury, sporta i turizma: mat. Mezhdun. nauch.-praktich. konf. – Actual problems of physical education, sports and tourism: materials of the International scientific-practical conference (pp. 79-82). Ufa: Izdatel'stvo «Mir pechati» [in Russian]. **5. Kashuba, V.** (2016). Innovacionnye tekhnologii v sovremennom sporte [Innovative technologies in modern sports]. Sportivnij visnik Pridniprov'ya – Sport Bulletin of Prydniprovie, 1, 46-57 [in Russian]. **6. Moskalenko, N.** (2015). Naukovo-teoretychni osnovy innovatsiinykh tekhnolohii u fizychnomu vykhovanni [Scientific and Theoretical Foundations of Innovative Technologies in Physical Education]. Sportyvnyi visnyk Prydniprov'ya – Sport Bulletin of Prydniprovie, 2, 124-128 [in Ukrainian].

Жалій Р. В., Смірнов А. А. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів у процесі професійної діяльності

У статті висвітлюються особливості формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів у процесі професійної діяльності в умовах технічного закладу вищої освіти. У статті доводиться, що проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів сьогодні є актуальною в сучасних умовах. Перед сучасним суспільством постають глобальні проблеми переосмислення традиційних цінностей, визначення спільних цілей і пріоритетів, які об'єднували б народи і держави світу. Сучасне суспільство вносить суттєві зміни в усі сфери життя, інтенсифікація соціально-економічної еволюції світової спільноти вбачає головною потребою збереження і забезпечення здорового дозвілля і здорового способу життя різноманітних вікових категорій населення, що вимагає також формування широкого загалу фахівців, здатних цю потребу забезпечити.

Особливо це стосується підготовки майбутніх інженерів, яких у професійному плані не орієнтують на оздоровчу діяльність та культуру здоров'язбереження. Тому постає нагальна потреба формування майбутніх інженерів здоров'язбережувальної компетентності, що сприятиме відповідальному ставленню до свого здоров'я та здоров'я інших як визначальної людської цінності. У цьому контексті саме в умовах професійно-прикладної фізичної підготовки в технічному університеті можливе створення теоретичних та методичних основ ефективного формування здоров'язбережувальної компетентності

майбутніх інженерів, які в подальшій професійній діяльності будуть зорієнтовані на здоров'язбереження.

Зроблено висновок, що формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх інженерів є надзвичайно важливим напрямком діяльності освітньої діяльності, оскільки малорухливий спосіб життя, велике навантаження на зір, опорно-руховий апарат «сприяє» поширенню хронічних захворювань, уникнути яких можливо лише за умови рухової активності, фізкультурозминок, гімнастики для очей та ін.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність; майбутні інженери, формування здоров'язбережувальної компетентності.

Жалий Р. В., Смирнов А. А. Формирование здоровьесберегательной компетентности будущих инженеров в процессе профессиональной деятельности

В статье освещаются особенности формирования здоровьесберегательной компетентности будущих инженеров в процессе профессиональной деятельности в условиях технического учреждения высшего образования. В статье доказано, что проблема формирования здоровьесберегательной компетентности будущих инженеров сегодня является актуальной в современных условиях. Перед современным обществом возникают глобальные проблемы переосмысления традиционных ценностей, определение общих целей и приоритетов, которые объединяли бы народы и государства мира. Современное общество вносит существенные изменения во все сферы жизни, интенсификация социально-экономической эволюции мирового сообщества видит главной потребностью сохранения и обеспечения здорового досуга и здорового образа жизни различных возрастных категорий населения, требует также формирование широкой общественности специалистов, способных эту потребность обеспечить.

Особенно это касается подготовки будущих инженеров, которых в профессиональном плане не ориентируют на оздоровительную деятельность и культуру здоровьесбережения. Поэтому возникает насущная необходимость формирования в будущих инженеров здоровьесберегательной компетентности, будет способствовать ответственному отношению к своему здоровью и здоровью других как определяющей человеческой ценности. В этом контексте именно в условиях профессионально-прикладной физической подготовки в техническом университете возможно создание теоретических и методических основ эффективного формирования здоровьесберегательной компетентности будущих инженеров, которые в дальнейшей профессиональной деятельности будут ориентированы на здоровьесбережение.

Сделан вывод, что формирование здоровьесберегательной компетентности будущих инженеров является чрезвычайно важным направлением деятельности образовательную деятельность, поскольку

малоподвижный образ жизни, большая нагрузка на зрение, опорно-двигательный аппарат «способствует» распространению хронических заболеваний, избежать которых возможно лишь при условии двигательной активности, физкультурзаминок, гимнастики для глаз и др.

Ключевые слова: здоровьесберегательная компетентность; будущие инженеры, формирование здоровьесберегательной компетентности.

Zhaliy R., Smirnov A. Formation of Healthcare Saving Competence of Future Engineers in the Process of Professional Activity

The article highlights the peculiarities of the formation of the healthcare-saving competence of future engineers in the process of professional activity in the conditions of the technical institution of higher education. The article concludes that the problem of the formation of healthcare-saving competence of future engineers today is relevant in today's conditions. The modern society faces global problems of rethinking traditional values, defining common goals and priorities that would unite nations and states of the world. Modern society makes significant changes in all spheres of life, the intensification of socio-economic evolution of the world community sees the main need to preserve and provide healthy leisure and healthy lifestyles of various age groups of the population, which also requires the formation of a wide range of specialists capable of this need.

This is especially true for the training of future engineers who are not professionally guided by the health-improving activities and the health-care culture. Therefore, there is an urgent need for the formation of future health engineers of preserving competence, which will promote a responsible attitude towards their health and health of others as a defining human value. In this context, it is in the conditions of professional-applied physical training in a technical university that it is possible to create theoretical and methodological foundations for the effective formation of the health-saving competence of future engineers who, in the further professional activities, will focus on healthcare.

It is concluded that the formation of healthcare saving competence of future engineers is an extremely important area of educational activity, since a sedentary lifestyle, a large load on the eyesight, musculoskeletal system "promotes" the spread of chronic diseases, which can only be avoided under condition of motor activity, physical activity, gymnastics for eyes, etc.

Key words: health-saving competence; future engineers, formation of healthcare-saving competence.

Стаття надійшла до редакції 21.03.2019 р.

Прийнято до друку 31.05.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Семеновська Л. А.